

-KİTAP İNCELEMESİ-

BİR KİTAP İNCELEMESİ: FAŞİZM

Muhammed AKSU¹

Geliş/Received: 27.01.2024

Kabul/Accepted: 01.03.2024

DOI: <https://doi.org/10.58724/assam.1426506>

Özet

İdeoloji kavramı ilk olarak Fransız Devrimi sürecinde ortaya atılarak kullanılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kavram ilk olarak olumlu bir şeyleri (fikirler birliği, doğru düşünme şekli) çağrıştıran kısa bir zaman içerisinde tasvir edildiği/ifade ettiği anlamların tam zıttı haline evrilmiştir. Genel olarak günümüzde ideolojinin tasvirini yapmak oldukça güçtür, çünkü üzerinde uzlaşmış net ve tek bir tanımlama bulunmamaktadır. Ancak ideolojiyi sistematik düşünme biçimi şeklinde ifade etmek olağan olacaktır. Bir ideoloji olan faşizm ise ilk olarak İtalya'da Mussolini'nin liderliğindeki devlet temelinde kayıtsız, şartsız mutlak sadakat ve itaate dayalı totaliter bir şekilde ortaya çıkmıştır. Sonrasında ise Almanya'da Hitler'in Nazi faşist diktatörlüğü karşımıza çıkmaktadır. Nazi faşizminin mihenk taşı üstün "Germen" ırkı oluşturmaktadır. Faşizm, disiplinli mikro milliyetçilik tasavvuru ile devletin her kademesine egemen olmayı şiar edinen bir siyasal ideoloji olarak tanımlamak mümkündür.

Bu çalışmada bir akademisyen olan Mark Neocleous'un 2018'de yayımlanan ve orijinal ismi "Fascism" olan, Türkçeye Doğan Barış Kılınc tarafından "Faşizm" adıyla kazandırılan ve Notabene Yayınlarından çıkan bu kitabın incelenmesi yapılmıştır. Yazar bu çalışmasının ana eksenini faşizmin İtalya'da başlayıp, Almanya'da biten bir olgu olmadığı tezi üzerinden kurmuştur. Genel olarak kitabında bu hususları irdelemektedir. Bu kitap beş ana bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde "Ebedi Savaş ve Aklın Yıkımı", ikinci bölümde "Önce Milliyetçi Oldum", üçüncü bölümde "Devrime Karşı Devrim I", dördüncü bölümde "Devrime Karşı Devrim II" ve son olarak beşinci bölümde ise "Doğanın Demir Mantığı" işlenmiştir. Bu çalışma nitel bir araştırma örneğidir. Ayrıca çalışmada tarihsel araştırma yöntemleri ile betimsel araştırma metodları kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mark Neocleous, Faşizm, İdeoloji

A BOOK REVIEW: FASCISM

Abstarct

The concept of ideology was first introduced and used during the French Revolution. While this concept initially evoked something positive (unity of ideas, correct way of thinking), it soon evolved into the opposite of what it depicted/expressed. In general, it is very difficult to describe ideology today because there is no clear and single agreed definition. However, it would be usual to describe ideology as a systematic way of thinking. Fascism, an ideology, first emerged in Italy under the leadership of Mussolini in a totalitarian manner based on unconditional absolute loyalty and obedience to the state. Later, Hitler's Nazi fascist dictatorship emerged in Germany. The cornerstone of Nazi fascism is the superior "Germanic" race. Fascism can be defined as a political ideology that aims to dominate every level of the state with a disciplined micro-nationalism.

This study analyzes the book by Mark Neocleous, an academic, published in 2018, originally titled "Fascism", translated into Turkish by Doğan Barış Kılınc under the title "Fascism" and published by Notabene Publications. The main axis of this work is based on the thesis that fascism is not a phenomenon that starts in Italy and ends in Germany. In general, he examines these issues in his book. This book is divided into five main chapters. The first chapter deals with "Eternal War and the Destruction of Reason", the second chapter with

¹Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset ve Sosyal Bilimler, ORCID: 0000-0002-4672-1343 E-mail: aksumuhammed@outlook.com,

Hakem değerlendirmesi: Dış Bağımsız.

Yazar Katkısı: Yazar % 100 katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Etik Onay: Etik onay gerektirmeyen çalışmadır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: Independent double-blind.

Author Contributions: The author contributed 100%.

Ethics Approval: This is a study that doesn't require ethical approval.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study.

"First I Became a Nationalist", the third chapter with "Revolution Against Revolution I", the fourth chapter with "Revolution Against Revolution II" and finally the fifth chapter with "The Iron Logic of Nature". This study is an example of qualitative research. In addition, historical research methods and descriptive research methods were used in the study.

Keywords: Mark Neocleous, Fascism, Ideology

1. Giriş

İdeoloji kavramı ilk olarak Fransız Devrimi sürecinde (1796) Antonie D. de Tracy tarafından türetilerek kullanılmıştır. Tracy'e göre ideoloji spesifik olarak "*fikirler bilimi*" anlamında kullanılmıştır. Düşünür, tipik bir rasyonel Aydınlanma heyecanı ile fikirlerin kökenlerine nesnel olarak ulaşabileceği kanısında olmuştur. Soruşturma ve araştırma faaliyetlerinin tamamının ideoloji kavramına dayandığını iddia eden Tracy ideolojiyi "*bilimlerin kraliçe*"si olarak kabul etmiştir. Fakat bu yüksek beklentilere nazaran kavram ilk olarak kullanıldığı anlamdan kısa süre de uzaklaşmıştır (Heywood, 2015, s. 23; Gökçe ve Aksu, 2020, s. 194).

Faşizm yirminci yüzyılın bir kavramı olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar bu ideolojinin düşünsel kökenleri on dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru götürülse de bu fikirler I. Dünya Harbiyle ve sonrasındaki süreçle harmanlanmış ve bütünleşerek şekillenmiştir. Bu olgunun belki başlı iki hususu bulunmaktadır. İlki İtalya'daki Mussolini'nin (1922-1943) ikincisi ise Almanya'daki Hitler'in Nazi (1933-1945) faşist diktatörlüğüdür. İtalyan faşizmi devlet temelinde, kayıtsız şartsız mutlak saygıya ve sadakate dayalı "*totaliter*" bir biçimde olmuştur. Faşist filozof Gentile bu durumu "*her şey devlet için; hiçbir şey devlete karşı değil, hiçbir şey devletin dışında değil*" olarak izah etmiştir (Heywood, 2013, s. 90; Gökçe, 2021, s. 169-170). Griffin ise faşizmi "*eşitli permütasyonlarındaki mitsel nüvesini palengenetik türde popülist ultra-milliyetçiliğin oluşturduğu faşizm, bir siyasal olgu*" şeklinde tanımlamıştır (Griffin, 2020, s. 59).

Birinci bölümde faşizmin tarihsel kökenlerine değinilmeye çalışılmış ve faşizmin Aydınlanma Çağının yerini alan merkezi kategorilerin nasıl ve ne şekilde hareket ettiği hususu üzerinde durulmuştur. Bahsi geçen bu kategorilerin savaş olgusunu nasıl yücelttiği üzerinde durulmuştur. Yazar bölümün başında bu mevzuyu Gobbels'in Nazilerin iktidarı ele geçirirken ifade ettiği "*1789' yılı böylelikle tarihten silinmiştir.*" sözüyle belirtmiştir. İkinci bölümde faşizm de ulus kavramının merkezi bir yerde konumlandığını belirtilmektedir. Bu konumlamayla Marksist ve Liberal evrenselcilikten ve sınıf mücadelesinin anahtarı olarak ortaya çıkan enternasyonalizmle özdeşleşmesini engellemektedir. Bu milliyetçilik ise faşist bir milliyetçiliktir. Faşizm içerisinde bulunan ırk ve devlet vurgusunun boyutundaki farklılıkların salt olarak İtalya örneğiyle sınırlandırılmaması gerektiği çerçevesi üzerinde durulmuştur. Özetle bu bölümde faşizm için milliyetçiliğin önemi hakkında genel bir çerçeve çizmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümde faşizmin kendisinin anti-Marksist ve anti-Bolşevik olarak dizayn ettiğini belirtmektedir. Bütün bunlarla beraber faşizm kendisini sosyalizmle bir bağlılık içerisinde göstermektedir. Ulusal sosyalizm yahut faşist sosyalizm olarak da tasvir edilebilir. Bundan ötürü burada işlenen husus budur. Başka bir deyişle faşizmin bazı argümanları; sosyalist dili ve sloganları kullandığı/sahiplendiği fakat onları muhafazakâr, elitist ve milliyetçi sebeplerle daha geniş bir ideolojik çerçeve içerisine dâhil ederek hem sosyalizmin hem de muhafazakârlığın gerici siyasetine tabii olduklarını ve bu doğrultuda burada faşizmi karşı devrimci bir hareket olarak ele alınmaktadır. Dördüncü bölümde yazar, İtalyan faşizminin moderniteyi kabul ettiğini ifade eden birçok düşünür olduğunu belirtmektedir. Bu düşünürlerin İtalyan faşizminin moderniteye farklı bir bakış açısı kazandırarak yeni bir insan tipi yaratma arzusunda olduğunu iddia ettiklerini belirten Neocleous, bu iddiaları gerici modernizm kavramı üzerinden karşı çıkmaktadır. Beşinci bölüm (son bölüm) de ise faşizmin yeşil hattı her ne kadar çevreci gibi görünse de aslında ideolojik olarak faşizm doğaya saygı duymaz yalnızca doğayı tinselleştirerek kutsadığı belirtilmektedir. İnsandaki felsefi ayırım, faşizm için rasyonalist felsefe ve bilimin bir yapay ürünü olduğudur. Bu bölümün temel gayesi Nazi faşizminin iktidarının bu bağlamda ne derecede doğa ile ilgili politikalar uyguladığından ziyade, faşist düşüncenin içerisinde geçen yeşil hattın tasvirini yapmak ve bu hattı geriye götürüp, doğa fikrine varıncaya dek izini takip etmeye çalışmak olmuştur.

Bu çalışmanın temel gayesi Mark Neocleous'un Faşizme (bir ideoloji olan) bakış açısını "Faşizm" başlıklı eseri üzerinden irdelemek olmuştur. Bu minvalde öncelikle literatür taraması yapılmış ve akademik arenada küt kaynak olarak kabul edilen çalışmalara ulaşılmaya çalışılmıştır. Çalışmada öncelikle ideoloji tanımlanmaya çalışılmış sonrasında faşizm kavramının tasviri yapılmış akabinde ise Mark Neocleous'un "Faşizm" başlıklı çalışması üzerinden faşizme bakışı irdelenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın yöntemi ise tarihsel ve betimsel araştırma yöntemleridir.

2. İdeoloji Nedir?

Bir ideoloji olan faşizmin tasvirine geçmeden önce ideolojinin tanımlamasını yapmak çalışmanın açıklanabilir olması bağlamında değer teşkil etmektedir. Bu bölüm içerisinde akademik alanda küt kaynaklar sayılan/sayılabilecek düşünürlerin ideoloji izahlarına yer verilmektedir.

İdeoloji kavramı günümüz dünyasında her ne kadar "nesnel olmayan" bir fikir ürünü çağrışımını getirirse de Batı Avrupa'da bu çağrışımın tam zıttı şeklinde ortaya çıkmıştır. İdeolojinin tasviri "doğru düşünme şekline verilen ad" şeklinde yapmak olağandır. Bu kavramla çağrıştırılan husus; insanların düşüncelerinin belirlenme serüveninin objektif olarak incelenmesinin mümkün olduğudur. İdeoloji, arzu edilirse "doğru" düşünceleri düşündürmenin mümkün olduğunu ifade eden bazı düşünürler tarafından ortaya atılmıştır (Mardin, 2018, s. 22). Allardt ise ideolojiyi; "insan eylemlerinin amacını, buy amaçlara nasıl varılacağını tanımlayan ve sosyal ve fizik realitenin niteliğini belirleyen bir değerlendirici prensipler sistemi" şeklinde tanımlamıştır (Allardt, 1971, s.117'den akt. Mardin, 2018, s.20). Terry Eagleton ise "İdeoloji" başlıklı eserinde ideoloji kavramının bazı tanımlamalarına yer vermiştir. Bu tanımlardan birkaçı ise şunlardır (Eagleton, 2020, s. 18): "toplumsal yaşamda anlam, gösterge ve değerlerin üretim süreci", "belirli bir toplumsal grup veya sınıfa ait fikirler kümesi", "bir egemen siyasi iktidarı meşrulaştırmaya yarayan fikirler"dir.

Son yüzyılda ideoloji kavramının temel üç yaklaşım üzerinden değerlendirilmekte/tasvir edilmektedir. İdeolojiyi ilk olarak ideolojinin yanlış bir bilinç olduğu, ikinci yaklaşım olarak ideoloji toplumsal sistemin çatışmalı olan yapısını tutkal gibi bir arada tutmaya yardımcı olan ve kendisini yeniden üretmeye yarayan egemen olarak tasvir edenler ve son olarak üçüncü yaklaşım ise anlam ve değerlerin oluşumu ile toplumsal anlamların belirlenmesi süreci şeklindedir. Sancar yukarıda ifade edilen üç yaklaşımdan sonra ideolojiyi "genel olarak, toplumsal yaşamla ilgili düşünce, anlamlar ve sembolik temsillerin alanına işaret eden" bir kavram şeklinde tasvir etmektedir (Sancar, 2020, s. 7-8).

İdeoloji kavramı genel olarak birbirinden farklı iki anlamda kullanılmaktadır. İlk anlamı "kısmi ideoloji" diğer anlamı ise "bütünlükçü ideoloji"dir. Karşı tarafın beli başlı düşünceleri ve fikirlerine inanılmaması gerektiği ifade ediliyorsa burada kastedilen kısmi ideolojidir. Çünkü burada düşünceler ve fikirler karşı tarafın da çıkarlarına uygun olmayan bir gerçeği kasıtlı olarak sistematik bir şekilde örtbas etmeyi benimsemektedir. Başka bir ifadeyle kısmi ideoloji karşı tarafın takınmış olduğu düşüncelerin salt bir kısmını benimsemekte ve bunları yalnızca içeriksel niteliği bağlamında benimsemektedir. İkinci anlam olan bütünlükçü ideoloji kavramı ise yine karşı tarafın dünya görüşünün tamamını sorgulayıp içselleştirerek kolektif öznen hareket ederek idrak etmeye çalışmaktadır (Mannheim, 2016, s. 86-89).

Söylem ve ideoloji kuramlarında ortaya çıkan temel bulgulardan birisi olarak bir kavramın/terimin anlamının sabit kalmadığı, değişim ve dönüşüme maruz kaldığı şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu kavramlar ilk olarak tasvirine tabii oldukları şeyin tam karşısına dönüşmeye muktedir olmaktadır. İdeoloji kavramı içinde bu durum söz konusu olmuştur. On dokuzuncu yüzyıldan günümüze değin genel olarak ideoloji kavramı bilimsel ve kesin bir anlayışa karşıtlığı ifade etmek için kullanılmaktadır. Belirtmek gerekir ki bu kavram ilk ortaya atıldığında/kullanıldığında özgür bir bilimi açıklamaktı salt hedefi. İdeoloji, ilk zamanlarda "fikir bilimi" olarak izah edilmiştir. Ancak sonrasında anlambilimsel bir değişim ve dönüşüm geçirerek nesnel olma yetisini kaybederek fikirlerin kendisine dönüşmüştür (Rehmann, 2020, s. 25). Yukarıda yer verilen izahlarda da görüleceği gibi; akademik dünyada ideoloji kavramının tanımı üzerinde uzlaşmış olan tek ve net bir tanımlama mevcut değildir. Zira anlam zenginliğine sahip olan ideoloji kavramının tek bir kavramsallaştırmaya sıkıştırılması kavramın çağrıştırdığı hususlara aykırı olacaktır.

3. Faşizm

1920-30'lu yıllarda bütünlükçü bir ideolojik yapıya sahip olmayan faşizm bir siyaset tarzı/biçimi ve popüler bir hareket olarak görülmüştür. Almanya'da Hitler, İtalya'da ise Mussolini dönemleri faşist rejimler olarak görülmektedir. Faşist rejimler bu süreçlerde genel olarak kendi düşüncelerini teori de hayat geçiremediler. Zira birçok hususun yanında ideolojiyi ve entelektüalizmi hor görmüşlerdir. Bu bağlamda faşizmi inceleyenlerin çoğunluğu faşistlerin eylem ve uygulamalarına bakıp faşizm hakkında kanaate ulaşmaya çalışmışlardır. Faşizmin benliğinde diktatöryel karizmatik lider odaklı ulusal yeniden doğuş vardır. Faşistler, kiliseye, kapitalizme ve sosyalizme düşman gözüyle bakmışlardır. Faşizm temel olarak geçmişteki efsanevi savaş temelli bir toplumu yüceltme eğiliminde olmuştur. Faşizmin siyasi tarzı fırsatçılık olmuştur. Hareketlerini geliştirmek ve ilerlemek için terör ve şiddeti motto olarak kullanmışlardır. Toplantı ve propagandalarını modern bir şekilde sanatsal dekoratiflerle yapmışlardır (Shively, 2021, s. 68; Aytaç, 2017, s. 129).

Yayla, faşizmi; "*disiplinli milliyetçiliğin devlete egemen olacak siyasal ideolojiye dönmüş hali*" şeklinde tanımlamıştır. Faşizmin merkezinde her bağlamda yekvücut olan organik bir toplum ile onun öncüleri olan kuvvetli bir devlet fikrinin olduğu bilinmektedir. Bireyciliği, birey merkezliliği teşvik eden, destekleyen her türlü düşünce ve düşünce kuruluşunu kati bir şekilde reddeder. Faşizm bir ulusu yüceltmeyi temel olarak baz alır. Toplumun liderine kayıtsız şartsız itaat etmesini arzular ve bu minvalde keskin tavır ve tutumlar takınmaktan geri çekilmez. Ekonominin tüm kilit kademelerini de uhdesinde bulundurmaya şiar eden faşizm, toplumların kendi kendilerini idame edemeyeceği desturunu da benimsemişlerdir. Ayrıca bu yapıda lider her şeyi bilen ve devleti temsil eden yegâne güç olarak bilinmektedir (Yayla, 2019, s. 97-98).

Birinci dünya savaşının bırakmış olduğu korkunç izler (ezilmişlik duygusu, kitlelerdeki yenilmişlik duygusu ve ekonomik buhran) faşizmin ortaya çıkmasında çok önemli bir yer edinmiştir. Yaşanılan ve içerisinde olunan siyasal, iktisadi ve toplumsal çöküntü bir ırk ve/veya bir devleti yücelterek ve bir düşman yaratılarak bu dar beşikten çıkılmayı hedef etmiştir. Faşizm eşitlik, toplum, özgürlük ve birey gibi bütün değer ve kurumların devlet yahut bir ırk içinde eritildiği, bahsi geçen ırk ya da devlet haricinde hiçbir örgütlenmenin mümkün olmadığı her şeyin devlet ve/ya ırk için olduğu siyasi bir ideoloji olarak tanımlamak mümkündür. Bir karşıt ideoloji olarak konumlanan faşizm, belirli teamüller ya da belirli vizyonlarla değil, salt karşıtlıklar üzerinden reaksiyoner şekilde kendisini inşa etmiştir (Bülbül, 2020, s. 301). Ayrıca faşizmin temelde dört özelliği bulunmaktadır. Bunlar; tekçilik, indirgemecilik, köktencilik ve komploculuktur (McClean, 1996, s. 177-178'den akt. Bülbül, 2020, s. 301).

Faşizm Mussolini İtalya'sında somutlaşmış Almanya'da ise Hitler Nazizm'i ismiyle somutlaşmıştır. Portekiz ve İspanya gibi ülkelerde ise Salazar ve Franco gibi faşizme eğilimli rejimlerde görülmüş ve bunlara binaen Şili'deki Pinochet yönetimi ve benzerlerini faşizm eğilimli rejimler olarak tasvir etmek mümkündür. Faşizm, kapsamlı, tutarlı ve bilimsel verilerle yola çıkan bir inanç sistemi değildir. Zira kendisine esin kaynağı olmuş düşünürleri bile hor görmüş, insan aklını yetersiz olarak kabul etmiştir. İnsan aklının ve dış dünyanın yetersiz olduğu kanısı hat safhaya ulaştığını iddia etmiştir. Bu hususla ilgili Schelling'in "*insanın bizzat kendisi en anlaşılmasız şeylerden biri iken, onun ve eyleminin dünyayı anlaşılır kılması*" imkânsızdır sözü referans verilebilir. Faşist düşüncenin harcında Hegel, Descartes ve Kant'a uzanan insan aklının ve bilinçli eylemlerinin koşulları değiştirebileceğine inanan felsefi çizgiye karşı keskin bir karşı çıkışın olduğu görülmektedir (Kışlalı, 2018, s. 142-143).

Faşizm, halkın aşağılanması, çöküşü veya mağduriyetine dair takıntılı bir fikir bütünüyle saflık, birlik ve enerji kültürüyle belirlenmiş olan siyasi bir davranış biçimi olarak ifade etmek mümkündür. Bu ideolojide geleneksel seçkinlerle gergin ve verimli bir işbirliği içerisinde çalışan bu işe kendisini vakfetmiş milliyetçi militanların temel olarak kitle partisi, demokratik hak ve özgürlükleri bertaraf etmiş, kurtarıcı bir şiddet ile kanuni ve/veya etik bir sınırlamanın olmadığı ülke içerisinde temizlik, ülke dışında ise yayılmacı bir hedef peşinden koşulmuştur (Paxton, 2020, s. 363).

İdeoloji kavramında olduğu gibi faşizmde de akademik arenada üzerinde uzlaşmış olan net ve tek bir tanımlama bulunmamaktadır. Genel olarak faşizmin İtalya'da Mussolini ile Almada ise

Hitler'le beraber somutlaştığı ifade edilmektedir. Ayrıca faşizmde lider ön planda olmuş, eşitlik, özgürlük, kişi hak ve hürriyetleri önem teşkil etmemekle beraber şiddet ve terörden faydalanmışlardır.

4. Neocleous'un Faşizme Bakışı

Neocleous, bu eserinde genel olarak faşizmin 1922-1945 yılları arasına sığdırılmaması gerektiği hususu üzerinde hareket etmektedir. Birçok faşizm çalışmasının İtalya'da faşist partisinin 1922-1923 yıllarında ortaya çıkmasıyla başladığını ve iki faşist diktatörün ölümüyle 1945 yılında bittiğini, faşist dönemin kapandığını izah ettiğini belirtmektedir. Faşizme böyle bir bakış açısının faşist çalışmalarının 1922-1945 yılları arasına sığdırılmasına sebep olmaktadır. Bu boyutuyla faşizmin fikirleri ve hareketlerinden ziyade faşist yönetimlerin kurum ve kuruluşlarını irdelemeye itmektedir. Böyle bir incelemenin sığ kalacağı, İtalyan ve Alman faşizmin doğasının ve ideolojik özünün irdelenmeyişi sonucunu ortaya çıkartmaktadır. Bülbül, (2020) faşizmin tarihte/geçmişte kaldığını düşünmenin doğru olmadığını belirtmektedir. Bugün faşizmin farklı fraksiyonlar aracılığıyla özellikle de Avrupa'da yeniden canlandığını iddia etmektedir. Shively, (2021) ise faşist ideolojinin İkinci Dünya Harbi ile yenilmesiyle örgütlü faşizmi büyük oranda bitirdiğini belirtmektedir. Ancak o günden bugüne değin örgütlü halk kesimlerinin modern değişim ve dönüşümlerin (yeni ırksal ve/veya etnik talepler ve/veya ülkelere göçle gelenlerin olması) ülke içerisinde kendi pozisyonlarını tehdit ettiklerinde faşizmin yankıları kendisini göstermiştir. Buna örnek olarak Amerika'daki Beyaz Güç Hareketi, Amerikan Nazi Partisi ve Avrupa'daki göç karşıtı eylemler/hareketler genel olarak faşist hareketlerle akrabalık göstermektedir. Bu hareketlerde modern değişime karşıtlık, heyecan veren bir lider ve şiddet bulunmaktadır. Bu iddialar Neocleous'un tezini doğrular niteliktedir. Yazarın tezini doğrulayan buna benzer akademik literatürde birçok değerlendirme bulunmaktadır. Bu bağlamda yazar, faşizmin kökenlerinin on dokuzuncu yüzyıla dayandığını, 1922 yılından önceki bazı eğilimlerin faşizmin gelişimine öncülük ettiğini belirtmektedir.

Bu çalışmada yazar, Avrupa'nın faşizme giden yolunu irdelemiştir. İrdelemesini herhangi bir örgüt, rejim veya parti üzerinden yapmamıştır. Neocleous'un Faşizm başlıklı çalışması beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde faşizmin genel olarak Aydınlanma Çağını ve Fransız Devrimi'ni hedef aldığını belirtmektedir. Bu fikrini savunma bağlamında Mussolini'nin faşizmin Fransız Devrimi'nin yanında olduğu her şeye karşı olduğu düşüncesi üzerinden temellendirmiştir. Farklı bir anlamda faşizmin Aydınlanma projesinin bitmeden ortadan kalkmasını hatta yıkılmasını sağlayacak bir hareket olarak tasvir etmektedir. Faşizm on dokuzuncu yüzyılda idealizm, rasyonalizm ve Aydınlanmanın öz politik projeleri olan Marksizm ve Liberalizm ile bir tartışma içerisinde ortaya çıktığını ifade eden Neocleous, faşizmin dayandığı argümanların merkezinde genel olarak anti-materyalist bir akıl düşmanlığını yattığını belirtmektedir. Genel olarak bu tartışmanın materyalizm ve rasyonalizmle alakalı olmadığını bu durumun mekanik versiyonu yahut pozitivizmle ilgili olduğunu belirten Neocleous, on dokuzuncu yüzyılın son on yılındaki ve yirminci yüzyılın ilk on yılında ortaya çıkan düşünsel gelişmelerin bu hususla ilgili hayati önem teşkil ettiğini ifade etmiştir. 1890'lı yıllar faşizmin ortaya çıkışı açısından merkezi olan husus Aydınlanma karşıtı bir duruştan ötürü bir başkaldırı olmuştur (Neocleous, 2018, s.17-18). Faşizm, Aydınlanma Çağının liberal değerlerinden tamamen bir kopuşu/eskiye götürmeyi temel olarak hedeflemiş ve bu doğrultuda da başta sosyalistler ve komünistler olmak üzere ideolojisini konumlandığı yerin karşısında kim varsa muhalifi kimse onların üzerinden silindir gibi geçmeyi hedeflemiştir (Erdem ve Erdem, 2016, s. 105).

On dokuzuncu yüz yılın son yılların faşizmin ortaya çıkışında önem teşkil etmesinin sebeplerinden birisi de Bergson ve Nietzsche gibi önemli düşünürlerin geleneksel felsefi problemlere karşı körüklemiş oldukları başkaldırının faşizmin yükselişi açısından önem teşkil ettiği yadsınamaz bir gerçektir. Burada asıl önemli olan şey başkaldırının siyaseti olmuştur. Bu başkaldırının daha önce değil de on dokuzuncu yüz yılda meydana gelmesi anlamlıdır. Zira faşizm her ne kadar Aydınlanma Çağına bir tepki olarak ortaya çıkmış olsa da Aydınlanma karşıtı bir felsefeden önce var olmuş uzun bir Maistre, Burke ve Carlyle gibi geri düşünürlerin geleneğini içermektedir. Belirtmek gerekir ki salt olarak bu geleneği faşizm olarak tarif etmek doğru olmaz. Faşizmin ortaya çıkışı yozlaşma, çöküş sistematik bir şekilde artan ümitsizlik ve bu durumun uygarlığın kendisini tehdit altında olacak kadar hâkim olmasını hissettirmesidir. Faşizmin kökleri *“anti-materyalist akıl-düşmanlığının ve işçi sınıfı siyasetinin gelişmesinin tarihsel rastlaşmasında yatar, zira faşizm, işçi sınıfını özel mülkiyete karşı ve bir insansal özgürleşme projesi için harekete geçirmeye çalışan komünist ve sosyalist güçlere bir*

tepki” olmuştur. Avrupa’da egemen sınıflar komünizm olasılığını ortadan kaldırmak için işçi sınıfını var olan politik ve toplumsal yapılara entegre etmeye çalışmış, muhafazakarlık ve kapitalizm ise demokrasi ile komünizmi bertaraf etmeye çalışmıştır. Faşizm de kitleleri “radikal gericilik” projesi için seferber etmeye çalışmıştır. Faşizm gericilik düşünce geleneğini bir devri sürdürmüştür. Ancak bu projeyi kökten yeni bir şekilde; anti-sosyalist, anti-komünist bir proje içerisinde kitleleri harekete geçirmiştir. Projesini tamamen pozitivizme başkaldırı üzerine dayandırmıştır. (Neocleous, 2018, s. 19-21). Neocleous, Le Bon’un 1890’da kitle davranışı psikolojisi üzerine hazırladığı çalışmalarıyla “*kolektif davranışa hükmeden yasalar*”ı ana hatlarıyla belirlemesinin başka türlü durumlarda rasyonel davranan bireylerin kalabalığın tesiri altında kaldığında irrasyonel davranışlarda bulduklarını belirtmiştir. Neocleous, Bon’un bu psikolojik tespitine faşizmin de kulak kabarttığı bir olgu olduğunu, kitleleri harekete geçirmek için kullandığını ifade etmektedir (Neocleous, 2018, s. 21-23). Le Bon yaşadığı dönem Fransa’da tanık olduğu sendikal eylemlerden etkilenmiş ve bu doğrultuda kalabalıkları korkunç, ilkel ve alçak olarak tasnif etmiştir. Bon’a göre kitleleri oluşturan birey/lerin hangi türden olursa olsun; karakterleri, zekâları, yaşama biçimleri birbirlerine ne kadar benzerse benzesin yahut ne kadar farklılık gösterirse gösterebilir kitleleşme sonucunda yalnızca tek bir olgu ortaya çıkar o da kolektif bir ruhtur. Bundan ötürüdür ki, bu kolektif ruhta her bir birey, yalnız başınayken düşünceği, davranacağı ve hissedeceği şeyden farklı olarak davranır, hisseder ve düşünür. Kitle içerisindeki birey/lerin davranışları kolektif irksal bilinçdışı tarafından yönlendirmeye ve yönetilmeye açık hale gelir (Kayaoğlu, 2003, s. 207). Kitlelerin yönlendirilmesinin psikolojik boyutlarının ortaya çıkması birçok ideolojinin bunu yakinen takip etmesini ve bunu kullanmasının önünü açmıştır. Faşizmin ana hatlarından birisi olan kitleleri yönlendirme hususu için bu bulunmaz bir nimet olmuştur yorumunu yapmak olağan olacaktır.

Neocleous, Marksizim revizyonun faşizmin düşünsel yolunun açılmasına yardımcı olduğunu ifade etmiştir. Ancak yazar burada birtakım yazarların/düşünürlerin marksizmden faşizme bir geçiş olduğunu, marksizm ve faşizmin yirminci yüzyılın kötülüğü olduğu şeklinde değerlendirmelerinin tamamen yanlış olduğunu, böyle bir inanın tamamen boş bir inanış olduğunu, bu minvaldeki düşüncelerin faşizmi anlama çabasına set çektiğini ifade etmiştir (Neocleous, 2018, s. 29-30). Ayrıca Neocleous, “*Faşizmin Birinci Dünya Savaşını hayati bir tarihsel uğrak, tarihteki, tarihin dönmeyi reddettiği dönüm noktası olarak gördüğünü*” ifade etmektedir. 1918’den sonraki süreçte alehte yapılan politik antlaşmalar Avrupa’daki komünist hareketlerin gücüyle birleşince, cephede yaşanan fedalar ve yoldaşlık ölümün saygınlığına hiç bir şey katmamıştır. Ancak şehit asker kültürünün, savaş deneyimi mitinin ve Mussolini’nin siper iktidar olarak tasvir ettiği şeyin önemi faşist evrensel olarak savaşın rolünü değiştirmiştir. Faşizm için gerçekte tek savaş, tüm tikel savaşların geçiçi ve sınırlı parçalarını oluşturduğu evrensel savaştır. Genel olarak yazar, “*faşizmin gerçekleşmiş özü edimsel fiziksel savaş*” olduğunu belirtmekle beraber faşizmin ulusun topyekün seferber ederek insan yaşamını yıkmaya teşebbüs etmek olduğunu ifade etmektedir (Neocleous, 2018, s. 38-40). Farklı bir ifadeyle faşizm bütün ulusu tek bir fikir etrafından birleştirerek bir yıkıma sürükleyen kökleri on dokuzuncu yüzyılın sonlarına kadar dayanan bir ideolojidir. Bu ideolojinin temel argümanı insan yaşamını yıkmaya odaklı olmuştur.

İkinci bölümde yazar, ebedi savaş üzerindeki vurgunun savaşa kalkışan öznenin doğası hakkında birtakım sorulara neden olduğunu belirtmektedir. Bu soruların yanıtı ise genel olarak ulusta bulunmaktadır. Ayrıca burada belirtmek gerekir ki; ulus savaşın gerçek öznesi olarak sunulduğu andan itibaren sınıfsız bir toplum zemini sunmaktadır. Ezcümle ulus faşizmde merkezi bir yer taşımaktadır. Bu bölümde Neocleous, milliyetçiliğin faşizm açısından önemini genel hatlarıyla belirtmeye çalışmıştır. Bu bağlamda faşizm içerisindeki devletin doğası ve ırk vurgusunun boyutlarını irdelemiştir. Neocleous, faşizmin merkezi konumunda ulusun olduğunu ifade etmiştir. Mussolini’nin 1922’deki konuşmasında “*mitimizi yaratmış bulunmaktayız, “mitimiz ulustur, mitimiz ulusun büyüklüğüdür.”*” sözlerini bu doğrultuda kendisini desteklemek için belirtmiştir. Neocleous, Birinci dünya savaşında sosyalist olan Mussolini’yi milliyetçi Mussolini’ye sonrasında ise faşist Mussolini’ye döndüren böylesi bir değişikliğin tarihsel bir olay olduğunu ifade etmiştir. İtalya’nın savaşa girmesinin faşist devrimin başlangıcı olarak da kabul edilebilir, ayrıca büyük savaş miti ve şehit asker kültürü Mussolini’yi beslemiştir. Birinci Dünya Harbi öncesi, sırası ve sonrasında süreçte Avrupa ve İtalya’daki milliyetçi duyguların Mussolini’yi aşırı derecede etkilemiştir. Her ne kadar 23 Mart 1919’da İtalya’da örtülü faşizmin doğuşunun bizi faşizmi Birinci Dünya Harbinin bir sonucu olarak

değerlendirmeye itse de Mussoli'nin savaş öncesi pozitivizme başkaldırısı ve milliyetçiliğe biçmiş olduğu önem bu olguyu bu boyutuyla daha gerçekçi kılmaktadır. Zira Mussoli'nin eserinde ulusu kavramsallaştırma Birinci Dünya Harbi'nden çok önce yer almaktadır. Neocleous, bu hususta can alıcı nokta, bütün bunlarla beraber, bu milliyetçiliğin, Mussolini dönemin düşünsel kültürünün dilini benmisemesine dayanmasıdır; Birinci Dünya Harbi'nden sonraki ulus kavramı, önceki, Sorel Le Bon ve Nietzsche okumalarından esinlenen bir dil ve kavramlar aracılığıyla oluşturulmuştu ve devrimci milliyetçilik kavramı da köklerini onun ulusal duygunun önemi ve bunun içerisindeki kişiyi, ulusa bağladığı düşünülen duygusal güçler konusundaki kavrayışında bulunduğunu ifade etmektedir (Neocleous, 2018, s. 43-45).

Faşizmin temel düşüncesi ve doktrini her ne kadar on dokuzuncu yüzyıla dayansa da hepsinin bir araya gelerek bir şekil alması Birinci Dünya Harbi esnasında ve sonrasında, özellikle de devrim ve savaşın güçlü birleşmesiyle ortaya çıkmıştır. Faşizmi İtalya'da ve Almanya'da kendisini göstermesi başka bir ifadeyle ortaya çıkışı çok hızlı olmuştur. 1919 yılında İtalya'da Mussolini liderliğinde Faşist Parti kurulmuş ve Mussolini 1922'de başbakan olmuş, 1926 yılında ise tek partinin yönetmiş olduğu Faşist İtalya kurulmuştur. Naziler olarak da ifade edilen "Alman Nasyonel Sosyalist İşçi Partisi" 1919'da kurulmuştur. Hitler'in önderliğinde Mussolini'nin faşist yönetimi örnek alınmıştır. 1933'te Hitler Alman Şansölyesi olmuş ve akabinde ise Almanya'yı Nazi diktatörlüğüne dönüştürmüştür (Heywood, 2015, s.217). Neocleous, faşizm için evrensel devletin ve ırkın aynı işlevi gördüğünü belirtmektedir. Başka bir ifadeyle faşizmde ırk, ulus ve devlet fikirleriyle birleşerek bireyi daha yüksek bir tiple evrensel kuvvete bağlamak için ulusla birleşmektedir. Ulus gibi devlet ve ırkta faşist düşünce yapısında hayali topluluklar olarak görülmektedir. Faşist devlet düşmanlarına karşı ulusal gücü/birliği kullanarak kendi ideolojisine katkı sunar. Faşizm komünizme karşı mücadelenin bir parçası olarak milliyetçiliği kullanmıştır. Komünist devrimi önceleyen bir hareket olarak faşizm, milliyetçiliğin kendine dair sınıfın ötesinde bir öğretiyi olduğunu benimser ancak yine de sosyalizmin dili ve lifilerinden bazılarını da bünyesinde barındırdığını ifade eder Neocleous. (Neocleous, 2018, s. 63-67). Başka bir ifadeyle faşizm bireyciliğe ve bireyciliği benimseyen her türlü kurulaşa ve düşünceye karşıdır. Ayrıca faşizm, ulusu yüceltecek büyük bir önderin gerekliliğine inanmaktadır. Toplumun kendi kendisini yönetemeyeceğini bundan ötürü bir ırka ve bu ırkı savunacak ulu bir liderin etrafında kenetlenmesi gerektiğini iddia eder (Yayla, 2019, s. 97).

Üçüncü bölümde yazar, faşizm kendisini anti-Bolşevik ve anti-Marksist olarak dizayn ettiğini ifade etmektedir. Ancak bazı sebeplerden ötürü de sosyalizme bir bağlılığının olduğunu ifade eder. Bundan ötürü faşist sosyalizm yahut ulusal sosyalizmin doğasını incelemenin gerekliliğini önemser Neocleous. Burada genel olarak devrim ve kapitalizmi tartışmıştır. Faşizmin sloganları ve sosyalist dili ve bazen de argümanları benimsediğini/sahiplendiğini ancak bunları milliyetçi, muhafazakâr ve elitist niyetlerinden ziyade daha geniş bir perspektifte dâhil ederek sosyalizmin önemli öncülerini bir gericilik siyasetiyle dağıttığını ve muhafazakâr devrimcilerin eserlerine sırtını dayayarak kendisini kapitalizmin karşısında anti-kapitalist olarak tasvir eden faşist düşünce içinde tartışılmıştır. Bu bölümde temel argüman Marksizm ve faşizmin ortak bir zemine dayandığı iddiaya eleştirel bir bakış içerisinde geliştirmek olmuştur (Neocleous, 2018, s. 71-72). Faşizm kapitalizmin içinde bulunduğu yapısal bunalımlarla da ilişkilendirilmiştir. Faşizmin Marksist açıklamalardan hareket etmektedir. Bundan ötürü Marksistler, faşizmi mevcut olan krizlerin çözümü için sermaye sınıfı tarafından geliştirilen baskıcı ve otoriter bir çözüm yolu olarak kabul edilmiş olduğunu belirtmektedir (Aytaç, 2017, s. 129). Neocleous, faşizmin kendisini komünist bir devrimin karşısında konumlandığını ifade etmektedir. Faşist politik devrimi politik devrimin bir alternatifi olarak görmektedir Bu minvalde faşizm eşit ölçekte karşı bir devrimci mottosunda kendisini kurmaktadır. Burada Adolf Hitler'in kendisini devrimin karşısında bir devrimci olarak tasvir etmesi faşizm olgusu hakkında birçok şeyi açığa vurmaktadır. Bu tasvirle faşizm bir yanıyla 1918 Ekim Devrimi'ne ve önceki Ekim Devrimi'ne karşı bir devrim olarak konumlanmaktadır. Bütün bunlarla beraber daha sonra yapılacak devrimlerin önüne de set çekmiştir. Faşizmin mihenk taşında muhafazakar bir doğaya sahip olduğu olgusu da burada ön plana çıkmaktadır. Bundan ötürüdür ki liberal demokrasiler faşist rejimlerden memnun kalmışlardır. Bu hususa örnek olarak Lord Halifax 1937 yılında Hitler'e, kendisinin ve diğer hükümet akranlarını, "Fuhrer'i sadece Almanya'nın kendi içinde büyük bir iş başarmış olmakla kalmayıp, aynı zamanda komünizmi ülkesinde yok ederek komünizmin Batı Avrupa'ya giden yolunun da önünü kesmiş olduğunu ve Almanya'nın bu nedenle haklı olarak Batı'nın Bolşevizm'e karşı bir siperi olarak

görülebileceğini”n bilincinde olduklarını ifade etmiştir. Faşizmin politik bağlamda devrimci etkisi onun toplumsal bağlamda muhafazakar ve karşı devrimci benliğini açığa vurduğunu ifade eden Neocleous, bundan dolayı faşizmi muhafazakar devrimci geleneğin zirvesi olarak betimlemenin mümkün olduğunu belirtmiştir (Neocleous, 2018, s. 93-94).

Dördüncü bölümde yazar, bazı düşünürlerin faşizmin kendiliğinden kapitalizme bağlı olmadığını genel olarak moderniteye olan yönelimlerinden dolayı devrimci olduğunu ifade etmektedir. Bu duruma örnek olarak Neocleous, *“Ralph Dahrendorf, Nazizm’i Nazi liderlerini kendilerini açıkça ifade ettikleri geleneksel kırsal yaşama duydukları aşka ve moderniteye duydukları nefrete rağmen, ‘gelenekten bir kopuş’ ve dolayısıyla da ‘moderniteye yönelik güçlü bir atak’ olarak”* betimlediklerini vermiştir. Bu açıklama doğrultusunda Nazizm’in Almanya’daki modernleştirme sürecinde önemli bir rol oynadığı bir gerçektir. Grigor’un da aynı minvalde İtalya’nın modernleşmesinde faşizmin önem teşkil ettiğini ifade etmiştir. Bu duruma karşın yine bazı düşünürlerde *“faşizmi gerici uğrağının en iyi onun geleneksel bir düzene ve mitsel geçmişe geri dönme arzusunda kavranacağını”*, ve son kertede sağ cenahın geleceğe bakma arzusunda olmadığını, moderniteye nihilist bir düşmanlığı ifade ettiğini belirtmiştir. İtalya ve Almanya’daki faşizmin moderniteye bakışını Neocleous *“gerici modernizm”* kavramı üzerinden değerlendirmiştir. Neocleous *“hem moderniteye hem de mitleştirilmiş bir geçmişe bir bağlılığı ifade eden faşizm, hem modern hem de gerici”* olduğu iddiasını bu bölümde işlemektedir (Neocleous, 2018, s. 101-102). Başka bir deyişle faşizm, modernleşmenin yaratmış olduğu huzursuzluğa ve sosyalist düşüncelerin güçlü bir alternatif olarak ortaya çıkışına bir tepki olarak ortaya çıktığını söylemek mümkündür. İlerleme inancının temel dayanağı olan özgürlük, eşitlik, bireycilik ve en önemlisi de akılcılık gibi hususların reddinin faşizm için belirleyici bir husus olduğu bir gerçekliktir (Aytaç, 2017, s. 129). Neocleous, faşizmin *“Aydınlanmaya karşı gerici karşı-devrimci düşüncenin, yirminci yüzyılın kökten değişikliğe uğramış koşullarında gerçekleşmiş olan son nokta”* olarak tasvir etmektedir. Modernite olgusuna ait olan yine modernite için ancak modernitenin özgürleştirici potansiyeline karşıt bir eylem olarak faşizmin kitleleri kendilerine karşı seferber ettiğini ifade etmektedir. Bu durum farklı bir dünyaya duyulan insan arzusunun ele geçirmektedir. Fakat Aydınlanmanın felsefi ve politik projesi ile özgürleşmeyi terk ederek rasyonelleşmenin gerçekten de rasyonel olmasına müsaade etmeyi kabul etmemektedir. Neocleous, modernitenin içerisinde her ne kadar örtük olsa da kısmen de özgürleştirici bir potansiyelin olduğunu ifade etmekte ve bu durumu faşizmin engellediğini belirtmektedir. Rasyonelleşmenin hali hazırda gerçekten de rasyonel olmadığından ötürü, eski dünyanın izleri ancak mevcut halimizde bir düzelme olarak görülmesi mümkündür. Zira *“rasyonel bir toplumun inşasına katılmayı reddeden, ama ne var ki böyle bir rasyonel toplum arzusunun ele geçiren faşizm, şanlı ve homojen bir ulusa ve doğal düzen olarak kavranan mitsel bir geçmişi yeniden zapt etmeye çalışmaktan başka bir şey”* yapamayacağını ifade etmektedir Neocleous. (Neocleous, 2018, s. 119-120).

Beşinci ve son bölüm olan burada yazarın temel olarak ilgilendiği hususun faşist iktidarların faşizmi hangi ölçüde politikalar ile yönettiği olmamıştır. Faşist düşüncesinin içerisinde olan *“yeşil hattı”* tasvir etmek ve bu hattı geriye götürerek bu fikrin izdüşümlerini irdelemek olmuştur. Neocleous, yeşil hattın her ne kadar çevreci olarak görülsede aslında ideolojik olarak faşizmin doğaya saygı duymadığını, doğayı sadece tinselleştirip kutsadığını ifade etmektedir. Faşizm için doğa ve insan arasındaki felsefik ayrımın bilimin ve rasyonalist felsefenin yapay bir ürünüdür. Bu husus özellikle kendisini nazi faşizminde gösterir. Nazi faşizminde insanlık olgusu bir biyolojik saçmalık olarak tasvir edilmekte ve insanın salt doğanın bir parçası olarak görülmesi gerektiği hususu ön plana çıkmaktadır. Neocleous bu durumu *“özel olarak dinsel kavrayış, insanın doğaya hükmedebileceğini ileri sürerek değil de doğayı birliğin öznesi ve yaşamın yasa koyucusu olarak koyarak, bilim ve din arasındaki cepheleşmenin yanı sıra felsefi ve teolojik düalizmlerin de üstesinden gelmek üzere doğa fikrini”* kullandığını ifade ederek belirtmektedir (Neocleous, 2018, s. 123-125). Başka bir ifadeyle faşizm insanları temel olarak biyolojik birer varlık olarak görmektedir. Bundan ötürü akılcılıktan/akıldan ziyade içgüdülerin ve duyguların belirleyici unsurlar olduğuna inanmaktadır. Bu yüzden ki insanlar arasındaki eşitsizlikleri gerekli ve doğal olarak görmektedir. Böylesi bir düşünce toplumun organik bir bütünlük içerisinde tasarlanmasını ve birey/lerin bu bütünlük içerisine dâhil edilmesini benimsemektedir (Bülbül, 2020, s. 129).

Neocleous, faşizmin görünürdeki temel amacının yeni bir insan yaratmak olduğudur. Bu yaratmak istediği insan prototatifi; yetenekli, yaşam dolu, erkeksi ve sağlıklı üstün bir insandır. Yeni tip insanları yaratma hususunda tüm faşistler “*bazı insanların hayvanlardan ya da hatta en azından doğanın bir parçası olan bitkilerden daha aşağı*”da olduklarını belirtmektedirler. Bu durum da “*bazı insanları hayvanlardan daha aşağı olarak kavramın sonucu da onlara ölçülecek, test edilecek, üzerinde deney yapılacak nesnelere gibi*” davranılmasının olağan bir durum olduğu sonucunu çıkartmışlardır (Neocleous, 2018, s. 138). Bazı insanların kendilerine insan öznesi olarak bakmaması gerektiğini salt olarak yönetimin alt-insan politikası olarak görmeleri gerektiği faşizmin bu bağlamdaki özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu olguya göre insan bedeni her ne kadar sağlıklı ve faşizmin ideolojisi çerçevesinde eğitime duyarlı olursa olsun bir ceset olmaktan öteye gitmemektedir (Kışlalı, 2018, s. 144). Neocleous, faşizmdeki doğal olan ve doğanın temel görevinin bu husus olduğunu ifade etmektedir. Bu geri dönmenin uygarlık öncesi toplumsal bir geri dönüş olacaktır. Ezcümle barbarlığa geri dönüş. Yazar, “*insan arzusunu gerçekten özgürleştirmeyi ve insanlığı halen varlığını sürdüren sömürü güçlerinden ve tahakküm pratiklerinden kurtarmayı başaramayan faşist, insan arzusunu ezmenin bir aracı olarak doğayı yardıma*” çağırıldığını belirtmektedir. Faşizmin propagandasındaki doğa aşkının başarılı olamayan bir uygarlık karşısında örtülü bir gerici olduğunu, duyguların gerçekten de özgürleştirme hususundaki başarısızlığına karşı gerici bir sapma olduğu tespitini yapmaktadır. Faşizm doğal yasaları toplumsal alana aktarmış ve bu alanı ebedi bir savaş alanı yahut hayata kalma mücadelesi olarak benimseyerek iki hususta sivrilmiştir. İlk olarak “*normal ile patolojik, doğal ve doğaya aykırı arasındaki ayrımın ölçülmesi, karşılaştırılması, istatistiksel analizi ve yönetimi*” ikinci olarak ise “*genellikle toplumsal bedene dâhil olarak kavranan doğaya aykırı olanın yabancı ve dolayısıyla da düşman olarak tanımlanması*” olmuştur. Bu iki hususta aynı noktaya parmak basmaktadır; insan arzusuna ve bedenine acımasızca davranılması ve “*savaşı toplumsal bedenin ebedi fenomeni olarak*” tasvir edip, varoluşsal olarak en yüksek şeyin düşmanın ölümü olmasıdır. Neocleous bu değerlendirmeler sonrasında faşizmi “*kafayı ölümle bozmuş bir ideoloji*” olarak tasvir etmiş ve bu doğrultuda “*öldürüyorum, öyleyse varım. Ölüyorum, öyleyse vardım*” sözlerinin faşizmin temel ilkesi olduğunu, “*faşizmin en büyük başarısı, o halde, bir cesetler yığındır, tarihiyle insan yıkımının bir kataloğu*” olduğunu belirtmiştir (Neocleous, 2018, s. 138-140).

Sonuç Yerine

Kitap analizi yapılmadan önce ideoloji ve faşizm kavramları küt kaynaklardan izah edilmeye çalışılmıştır. Beş bölümden oluşan kitabın her bölümünün incelemesi ayrıntılı şekilde yapılarak yazarın faşizme bakış açısı irdelenmiştir. Yazar genel olarak kitabın kurgusunu faşizmin İtalya’da başlayıp, Almanya’da bitmediği olgusu üzerine kurmuştur. Faşizmin ortaya çıkış sebebini ise yozlaşma, çöküş ve sistematik olarak artan ümitsizlik ve bu ümitsizlik karşısındaki durumda uygarlıkların kendisini tehdit altında hissetmesi olarak belirtmektedir. Yazar, faşizmi modern sanayi kapitalizminin üretmiş olduğu bir ideoloji olarak tasvir etmektedir. Faşizmin temel olarak üç kavrama dayandığını belirtmektedir. Bu kavramlar ulus, doğa ve savaştır. Toplumsal ve siyasal tüm sorunları tarihten silmeyi temel gaye olarak benimseyen faşizm bu boşluğu ise ulus ve savaşla doldurmaktadır. Neocleous faşizmin, komünizmi önlemeyle uğraştığını belirterek, toplumları agresif bir milliyetçilikle harekete geçirmeyi hedefleyerek, modernite olgusunun birtakım özelliklerini uhdesine alarak gerici politikaları için kullanarak hedefine ulaşmaya çalıştığını belirtmektedir.

Mark Neocleous, faşizmi modernite ile kapitalizmin sosyal ve politik çelişkileri arasına yerleştirmektedir. Birçok yönden Aydınlanmanın başlıca siyasi projesine bir tepki olarak gördüğü Faşizm, Marksizm ve Liberalizm gibi toplumsal özgürleşme ideolojilerinin hareketlerini şiddetle bastırmak için üç merkezi kavrama; savaş, doğa ve ulusa odaklanmıştır. Sonuç olarak bu kitapta Neocleous, tarihi bir metin kaleme almamıştır. Burada yaptığı şey faşizmin 1922-1945 yılları arasında başlayıp biten bir husus olmadığını ve bu doğrultuda faşizmi bu tarih aralığından çıkartarak öncesinde ve sonraki süreçlerde devam eden bir ideoloji olarak tanımlamıştır.

Kaynakça

- Aytaç, M. (2017). Dünya Görüşü ve İdeoloji. Y. Taşkın içinde, *Siyaset: Kavramlar, Kurumlar, Süreçler* (s. 105-137). İstanbul: İtişim Yayınları.
- Bülbül, K. (2020). *Siyaset Bilimi: Kavramlar, Kurumlar, İdeolojiler*. Ankara: Adres Yayınları.
- Eagleton, T. (2020). *İdeoloji*. (M. Özcan, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Erdem, D. ve Erdem, Ç. (2016). İtalya'da Faşizmin Yükselişi ve Antonio Gramsci'nin Faşizm Karşıtı Strateji Ve Taktikleri. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(1), 103-127.
- Gökçe, A. F. ve Aksu, M. (2020). Otoriter Ülkelerde Devlet Terörü: Çin Halk Cumhuriyeti Üzerine Bir Değerlendirme. 3. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Kongresi Tam Metin Kitabı* (s. 192-206). Ankara: Bidge Yayınları.
- Gökçe, A. F. (2021). *Siyaset Bilimi: Kavram ve Tanımlar*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Griffin, R. (2020). *Faşizmin Doğası*. (A. Selman, Çev.) İstanbul: İtişim Yayınları.
- Heywood, A. (2013). *Siyaset*. (B. B. vd., Çev.) Ankara: Adres Yayınları.
- Heywood, A. (2015). *Siyasi İdeolojiler*. (A. K. vd., Çev.) Ankara: Liberte yayınları.
- Kayaoğlu, A. (2003). Kitlenin Psikolojisi ya da Sosyal Psikolojinin 'Kitle'si: Kitlede Yeni Bir Anlayışa Doğru. *Kurgu Dergisi*, 20(1), 205-218.
- Kışlalı, A. (2018). *Siyasal Sistemler: Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Mannheim, K. (2016). *İdeoloji ve Ütopya*. (M. Okyayuz, Çev.) Ankara: Nika Yayınevi.
- Mardin, Ş. (2018). *İdeoloji*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Neocleous, M. (2018). *Faşizm*. (D. B. Kılınç, Çev.) İstanbul: NotaBene Yayınları.
- Paxton, R. (2020). *Faşizmin Anatomisi*. (H. A. Atay, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Rehmann, J. (2020). *İdeoloji Kuramları: Yabancılaşmanın ve Boyun Eğmenin Güçleri*. (Ş. Alpagut, Çev.) İstanbul: Yordam Kitap.
- Sancar, S. (2020). *İdeolojilerin Serüveni: Yanlış Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Shively, W. (2021). *Güç ve Tercih: Siyaset Bilimine Giriş*. (H. Özdemir, Çev.) Ankara: Serbest Akademi Yayınları.
- Yayla, A. (2019). *Siyaset Bilimi*. Ankara: Adres Yayınları.